

JOSEP ABRIL I ARGEMÍ, UNA APROXIMACIÓ AL FEDERALISME REPUBLICÀ

Per entendre la figura de Josep Abril i la seva projecció com a alcalde de Mataró en la Segona República, resulta imprescindible indagar en la seva actuació política anterior, i en els seus orígens en el republicanisme federal mataroní des de finals del segle XIX fins al 1931, quan es fusiona amb Esquerra Republicana de Catalunya (ERC).

En aquesta línia, hem cregut convenient dividir l'estudi en diversos apartats, en els quals s'exposi un acostament als orígens del republicanisme federal català i la seva projecció a Mataró. D'aquesta manera, podrem entendre el paper de Josep Abril en el marc polític de la seva època.

Aquesta comunicació pretén ser un primer apropament en aquest sentit, en espera d'un treball més ampli i amb més profunditat.

ORÍGENS DEL PARTIT REPUBLICÀ FEDERAL

Malgrat que la configuració de l'Estat espanyol contemporani va ser una realització principalment de les forces conservadores del país, és notori que durant els segles XIX i XX els sectors de les capes populars i de molts intel·lectuals rellevants, van confluïr en els fonaments d'una societat democràtica i progressista.

Durant el segle XIX, després de la Revolució liberal, es va establir un sistema polític de Monarquia liberal que es va consolidar a partir de 1834. La consolidació d'aquest sistema no va ser fàcil, ja que va comportar molts enfrontaments entre liberals i absolutistes: freqüents canvis de govern, pronunciaments i tres guerres civils, conegudes amb el nom de Guerres Carlistes.

El creixement del Partit Liberal es va veure afavorit pel seu triomf en la primera guerra carlista, i pel fet que s'hi adherís la burgesia i les classes mitjanes. Els liberals, a mida que anaven creixent, es van anar dividint en liberals moderats, amb el suport de la gran burgesia i classes acomodades, i liberals progressistes, que tenien el suport de les classes populars urbanes.

La caiguda del govern del general Baldomero Espartero (1843) va comportar l'hegemonia dels moderats durant una dècada, en la qual va sorgir una crisi interna

en el si dels progressistes que originà l'aparició dels primers grups republicans democràtics. La rígida centralització de l'Estat, que construïren el general Espartero primer i els moderats després, va provocar les primeres reaccions *provincials* i els moviments de les juntes a tota la península.

De l'ala esquerra del Partit Liberal Progressista va sorgir el Partit Demòcrata. Els demòcrates consideraven que la sobirania nacional s'havia de reflectir en el sufragi universal masculí i propugnaven un programa basat en la implantació de les llibertats d'expressió, de reunió, d'associació i de consciència, de la desamortització civil i de la supressió de les quintes. Dins el partit demòcrata va sorgir un grup que defensava el republicanisme federal en el marc d'unes bases democràtiques.

A Catalunya, aquesta reacció va donar lloc a les primeres declaracions de tipus federal, fetes per destacats liberals progressistes com Antoni Puigblanc, Ramon Xaudaró, Joan Illas i Vidal, Tomàs Bertran i Soler, Víctor Balaguer, etc.¹

El concepte de federació va ser recollit per republicans i progressistes, que el 1849 es van unir per crear el Partit Democràtic. Els demòcrates catalans van assolir un gran prestigi en el conjunt del partit, alhora que aprofundien en la idea d'un Estat plurinacional, com va ser el paper de Joan B. Guardiola, mentre Francesc Pi i Margall elaborava el concepte de pacte com a fonament del federalisme. Al mateix temps, arrelaren altres projectes federals a Aragó, al País Valencià i a Andalusia.

En esclatar la Revolució de 1868, s'obrí un període d'hegemonia progressista i democràtica liderat per Joan Prim i Manuel Ruiz Zorrilla. Un grup de demòcrates va adoptar el nom de Partit Republicà Demòcrata Federal i va dur a terme un interessant debat sobre diversos conceptes democràtics, com el caràcter polític de la democràcia, la democràcia en tots els seus aspectes, l'autonomia dels municipis, la separació de l'Església i l'Estat, el concepte de pacte, la idea de federació, etc. A Catalunya, destaquen per la seva aportació intel·lectual Romaní Puigdemgolas, Valentí Almirall i Francesc Pi i Margall. També es va crear un ambient favorable al federalisme.² Francesc Pi i Margall era la persona més important en el panorama polític català des de feia molt de temps, i la seva definició del «republicanisme federal» va ser essencial en l'evolució del seu grup polític, el qual, el 1868, va ser el que va tenir més suport de la societat catalana, especialment en les comarques al voltant de Barcelona. Tanmateix, a l'entorn de Pi i Margall es va organitzar el Partit Republicà Democràtic Federal (PRDF), que es va concretar en una organització política molt significativa, en la qual hi havia comitès o clubs locals que tenien els seus òrgans de premsa i difusió.

La Revolució de setembre de 1868 va ser l'expressió de la crisi del règim liberal, en què van intervenir-hi factors econòmics, socials i polítics. Políticament, s'hi va arribar amb una manca d'aprenentatge, ja que el sistema liberal no va ser capaç d'educar els ciutadans, en el sentit que era incapaç d'aconseguir una veritable

representativitat social. La voluntat d'implantar el sistema de sufragi universal masculí volia pal·liar aquesta deficiència, però es va trobar que la majoria d'electors eren políticament analfabets, tot i així va servir perquè els ciutadans es plantejessin de participar en els comicis dins les seves possibilitats. En realitat, el que va ajudar l'aprenentatge polític va ser la implantació de les llibertats d'associació, reunió i expressió; una prova d'això va ser la celebració a Barcelona, el 1870, del Primer Congrés Espanyol de la Internacional, amb vuitanta-nou delegats, setanta-quatre dels quals eren catalans propers al republicanisme i al socialisme.

Aquest període que va del 1868 al 1874 és conegut pel nom de Sexenni Democràtic, perquè es va basar en la sobirania nacional, el sufragi universal, les llibertats individuals, d'associació, de reunió, d'expressió... Van formar les Corts Constituents, en què van dominar els partits que havien vençut la Revolució del 68 (Liberals Progressistes, Unió Liberal, Partit Demòcrata i Partit Republicà). Durant el Sexenni hi va haver tres períodes: el primer, va ser el del govern provisional dirigit pel general Francisco Serrano i el general Joan Prim com a cap de govern, els quals es van encarregar de cercar un rei que respectés el govern democràtic; el segon període, el que va presidir el rei Amadeu de Savoia fins al 1872; i, el tercer, el de la Primera República federal que, en pocs mesos, va tenir quatre presidents, Estanislau Figueres, que al cap de poc temps va ser substituït per Francesc Pi i Margall (els dos presidents eren personatges importants de la política catalana d'aquell moment), posteriorment va ser rellevat per Nicolás Salmeron i, per últim, pel republicà Emilio Castelar, aquests dos últims amb una obra de govern més centralista.

El cop d'estat del general Manuel Pavia i la implantació de la Monarquia borbònica el 1874, en la persona d'Alfons XII, va obrir un nou període de domini conservador, que va representar l'establiment a l'Estat espanyol d'un règim imposat per l'exèrcit i per les classes dominants, sobre la derrota de les aspiracions populars suscitées pel Sexenni Democràtic de 1868-1874. Aquest règim es va caracteritzar per la suspensió dels drets i les llibertats democràtiques i, molt especialment, per la prohibició dels partits polítics no addictes a la dinastia. Els progressistes i els republicans van quedar arraconats del sistema electoral i il·legalitzats políticament fins al 1881.

La Restauració borbònica es va construir sobre les bases d'un sistema estable d'alternança pacífica del poder, en benefici de dos partits polítics: el Partit Conservador, d'Antonio Cánovas del Castillo, i el Partit Liberal, de Práxedes Mateo Sagasta. Era un sistema a imitació del model britànic en què es va implantar un bipartidisme imperfecte. El sistema electoral era com una pantomima, en la qual tenien un paper rellevant els governadors civils i una xarxa controlada, en què destacaven unes persones anomenades cacics que dominaven el sistema electoral de cada població.

Durant aquest període, els republicans van fer molta oposició sobretot contra la construcció d'un Estat centralista, el sistema monàrquic i el sistema de torn dels

dos partits, i això va provocar que ja en el primer govern d'Antonio Cánovas del Castillo es portés a terme una dura repressió contra els republicans federals.

Passat algun temps, les llibertats polítiques van ser desbloquejades i el seu exercici fou reconegut de nou: la llibertat d'organització de partits polítics el 1879, la llibertat de reunió el 1880, la de premsa el 1883, la d'associació obrera el 1887... Fins i tot es restablí, per la Llei de 1890, el sufragi universal masculí. Tanmateix, la major part d'aquestes conquestes democràtiques foren desvirtuades i neutralitzades des del poder a través de l'ús i abús de la suspensió de garanties constitucionals, dels estats d'excepció i de guerra i, sobretot, de la sistemàtica mistificació electoral. L'atapeïda xarxa de coaccions, de favors, de recomanacions i trampes, amb l'aixopluc i la intervenció dels governs civils, els alcaldes de reial ordre i els cacics de totes mides, convertiren els processos electorals en farses sense credibilitat.³

Durant aquesta època, el republicanisme va passar moments molt difícils, donades les circumstàncies polítiques del moment. Hi va haver entre els polítics republicans moltes discussions doctrinals, fet que els va portar a fragmentar-se en quatre partits diferents, però tots ells dins la mateixa cobertura republicana: els possibilistes d'Emilio Castelar, els centralistes de Nicolás Salmeron, els progressistes de Manuel Ruiz Zorrilla i els federals de Francesc Pi i Margall.

Una bona part dels progressistes no van voler seguir el joc polític del govern, i van optar per seguir el líder històric Manuel Ruiz Zorrilla en la construcció d'un nou Partit Demòcrata-Progressista que es pronuncià favorable a la República, en el qual s'integraren els republicans encapçalats per Nicolás Salmeron. Un grup de republicans seguidors d'Emilio Castelar es va integrar en el Partit Liberal de Práxedes Mateo Sagasta, i el Partit Republicà Federal es dividí en dues fraccions, els «orgànics», encapçalats per Estanislau Figueres, i els «pactistes», dirigits per Francesc Pi i Margall, que més tard van construir dos partits diferents. D'aquesta manera, es va consolidar la tradicional polarització entre federals pactistes i unitaris.

Davant la rígida centralització política dels diferents governs de la Restauració, van aflorar els sentiments regionals i nacionalistes d'alguns pobles hispànics com Euskadi, impulsats per Sabino Arana. A Catalunya, Valentí Almirall posava les bases polítiques, orgàniques i doctrinals del catalanisme nacionalista. Al País Valencià, comença a renéixer un corrent cultural i republicà liderat per Vicenç Blasco Ibáñez, que constituí un partit regional. A Galícia, Alfredo Brañas iniciava una reflexió doctrinal sobre el galleguisme.⁴ Amb tot, hi havia una reflexió general en el concepte de nació i en una nova idea d'Estat.

A Catalunya, la reorganització del Partit Republicà Democràtic Federal (PRDF), liderat per Francesc Pi i Margall i Valentí Almirall, no tingué lloc fins al bienni 1880-1881, i va ser una de les organitzacions polítiques més progressistes i properes a les classes populars. Un dels seus objectius era crear una República federal dins el concepte d'un Estat plurinacional, en el qual es contemplava la lliure associació de regions a partir de la unió de municipis. Les bases doctrinals de la República

i la política de pactes van ser exposades per Francesc Pi i Margall en el seu llibre *Las nacionalidades* (1876). Mentrestant, Valentí Almirall treballava investigant entorn del concepte i l'organització d'un Estat català, i el 1883 en va redactar un projecte, dins la federació espanyola. Els dos líders, lluny de complementar-se, van tenir uns enfrontaments ideològics i polítics, a causa dels quals Valentí Almirall va decidir marxar del partit.

Aquests enfrontaments van portar a un nou debat teòric en el si del PRDF sobre com organitzar la federació, i a nous plantejaments estratègics. Pi i Margall, arran de l'accés dels liberals al govern, buscava una reorganització del PRDF que facilités els pactes polítics amb els liberals per integrar-se en el govern. Aquesta proposta xocava amb el projecte d'Almirall, que entenia el partit més com un ampli moviment de propaganda i d'inserció social. Després de marxar Valentí Almirall, l'advocat Josep M. Vallès i Ribot va quedar al capdavant del partit a Catalunya i es consolidà com a Partit Republicà Federal, majoritari en l'àmbit republicà català, i sempre va estar al costat de Francesc Pi i Margall.

El primer gran esforç de reorganització del partit culminà amb la celebració del seu Congrés Regional (abril - maig 1883). En aquest congrés, es va elaborar un projecte de constitució de l'Estat català dins la federació espanyola, que es va aprovar el juny en l'assemblea de Saragossa. El següent pas va ser el desenvolupament del programa federal el 1894. Al mateix temps, Josep M. Vallès i Ribot fomentava l'associacionisme local de filiació federal per tal d'assegurar, mitjançant una oferta de serveis de lleure, culturals i educatius, una xarxa de centres i casinos estables amb projecció municipal i amb capacitat d'establir contactes amb la resta de societats obreres i populars. Aquesta manera de funcionar venia condicionada per la difícil conjuntura del sistema de la Restauració.⁵

El 1890, Francesc Pi i Margall va fer una campanya propagandística per Catalunya a fi de fer conèixer el federalisme republicà a les bases del partit, però també per fer-lo conèixer a altres persones afins perquè es pogués ampliar la seva militància. Això va fer possible el creixement del PRDF en comarques on no tenia implantació. Com a resultat d'aquesta acció de proselitisme, entre 1890 i 1905 el partit va arribar a tenir organitzacions pròpies en 330 nuclis de població.

En aquest context, el PRDF modificà la seva estratègia i accentuà aquells aspectes doctrinals que podien facilitar-li el suport de les classes treballadores. El programa proposava una reforma agrària, foment del cooperativisme i del crèdit agrícola i de repartiment de terres públiques entre societats cooperatives; també assumia reivindicacions dels treballadors industrials, com la jornada laboral de vuit hores, la prohibició de treballar a les mines les dones i els menors de dotze anys, la inspecció del treball o la fixació d'un salari mínim.

Entre 1888 i 1894 el Partit Federal veié consolidar algunes fractures internes de certa transcendència. El lideratge de Josep M. Vallès i Ribot comptava amb el suport de Miquel Laporta, així com d'una llarga llista de personatges notables arreu

de Catalunya, entre ells Josep Viñas i Grau, de Mataró. Però també hi havia qui discrepava del projecte estratègic; significativament eren persones o grups que procedien de les comarques rabassaires del Penedès i de l'Anoia.⁶

El febrer de 1896 la situació desembocà en una ruptura temporal del Partit Federal arreu d'Espanya. Francesc Pi i Margall i els seus seguidors abandonaren l'Assemblea Federal, ja que no estaven d'acord amb les propostes presentades pel Consell Regional Federalista de Josep M. Vallès i Ribot. La controvèrsia interna que afeblí el PRDF va girar entorn del concepte de catalanisme federal. La conflictiva dinàmica del canvi de segle contribuï al debilitament del PRDF a Catalunya. Francesc Pi i Margall i els seus seguidors van ser una de les poques veus crítiques amb la política colonial espanyola arran de la crisi de 1895-98 a Cuba, Puerto Rico i les Filipines. En aquesta qüestió, el PRDF actuà com una força homogènia; Josep M. Vallès i Ribot es mostrà partidari, com també Francesc Pi i Margall, del reconeixement de la independència de Cuba. El 1899 Vallès i Ribot es va allunyar de la direcció estatal amb l'intent d'aproximar-se al catalanisme.

Entre 1891 i 1893 en l'àmbit català van aparèixer nous partits republicans. Davant aquestes circumstàncies, Francesc Pi i Margall va defensar la idoneïtat de les unions republicanes, sempre que tinguessin un programa definit que assumís una part important de les bases doctrinals del federalisme. En definitiva, amb el canvi de segle, el Partit Federalista va perdre la seva gran influència i s'afeblí a favor d'altres corrents polítics obrers i nacionalistes. La mort de Francesc Pi i Margall, el 1901, afavorí el trencament de la majoria de federals catalans amb la direcció central del partit, que es va fer oficial el 1905. Aleshores el consell regional català negà legitimitat a la convocatòria del VI Congrés Nacional i adoptà –amb Josep M. Vallès i Ribot al capdavant– la denominació de Partit Republicà Federal de Catalunya. Tanmateix, els partidaris d'estar vinculats al partit estatal crearen, sota la direcció del metge mataroní Antoni Franquesa, el Comitè Regional Federalista de Catalunya, en el qual s'integraren, bàsicament, nuclis barcelonins i del Baix Llobregat, del Vallès Occidental, del Maresme i de les comarques tarragonines.⁷

En el conjunt d'Espanya, el partit republicà més poderós va acabar essent el que, dirigit per Nicolás Salmeron, adoptà el nom d'Unió Republicana i que s'acostava als nacionalistes. El compromís de Salmeron amb Solidaritat Catalana (1905), com a conseqüència de la lluita contra la Llei de jurisdiccions, provocà la crisi interna de la UR i la formació del Partit Republicà Radical de Lerroux el gener de 1908. Hi va haver un procés de pactes entre els diferents partits republicans, però només servien per concursar en els comicis. En realitat, la confluència en les idees generals era molt estreta, però els dividia el concepte d'Estat, que es debatia entre estat centralista o estat plurinacional. Tot i així, durant aquest període hi hagué discussions molt riques a nivell intern de cada partit republicà en relació a la forma d'Estat, sobre la democràcia liberal progressista, posant l'accent en les qüestions institucionals de la democràcia en general. Finalment, s'aprofundí en l'aspecte de política social i s'exposaren principis de tipus reformista que distaven tant de l'absentisme conservador com del revolucionari dels socialistes.

El Partit Democràtic Republicà Federal va estar sacsejat en ocasions durant les primeres dècades del segle xx i va passar per diverses escissions. Després de participar amb Solidaritat Catalana, va formar part de l'Esquerra Catalana, i el 1910 es va incorporar a la Unió Federal Nacionalista Republicana (UFNR). El 1914, els dirigents de la UFNR van establir un acord amb el Partit Republicà Radical, amb el qual fins aleshores s'havien mostrat obertament contraris. La decisió no va ser prou acceptada per les bases del partit i amb el confusionisme es va iniciar una crisi que també desembocà en més ruptures. Un d'aquests grups va formar Esquerra Catalanista, dirigit per Antoni Rovira i Virgili, el qual més endavant es va integrar a Unió Catalanista. Després d'una important derrota a les eleccions de 1916, a la UFNR només van quedar uns pocs grups organitzats, sota la direcció de Santiago Estapé. La majoria d'entitats de la UFNR es van incorporar al Partit Republicà Català que es va crear l'abril de 1917, els altres van romandre o bé al Partit Republicà Radical o es van decantar de la política.

El 1923 va tenir lloc el cop d'estat de Miguel Primo de Rivera, que va instaurar una dictadura militar i va significar la supressió de les garanties constitucionals a tot Espanya i especialment a Catalunya. Es van anul·lar les llibertats individuals i col·lectives, entre elles la d'expressió. A nivell polític, els partits republicans van dedicar totes les seves forces en estratègies de conspiració per enderrocar la dictadura, i per connectar amb les forces populars a partir de conferències i actes recreatius i culturals de tot tipus.

Acabada la dictadura, les organitzacions republicanes estaven molt dividides i el Partit Federal havia perdut presència a Catalunya. A finals de 1930 el panorama republicà català es podria simplificar així: Partit Republicà Radical, Acció Catalana i Acció Catalana Republicana, que es transformaren en un sol partit, Partit Catalanista Republicà, Partit Republicà Català, el grup de l'Opinió, Estat Català i la Unió Federal Nacionalista Republicana.

Dins la UFNR van tornar a sorgir divisions internes; els uns eren partidaris d'apropar-se a la CNT per tal d'esdevenir un partit de base obrera i social; els altres, de col·laborar amb tots els partits republicans. Dels primers, en sortiria la continuïtat organitzativa catalana de la UFNR i l'escissió del partit d'Extrema Esquerra Federal, transformat després en Partit Federal Ibèric (PFI); dels segons, en derivarien els grups locals que s'incorporarien a Esquerra Republicana de Catalunya.

Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) va sorgir poc abans de les eleccions municipals del 12 d'abril de 1931. Es va crear a partir de la Conferència d'Esquerres Catalanes a Sants, entre el 17 i el 19 de març de 1931, en la qual van convergir el Partit Republicà Català de Lluís Companys, Estat Català de Francesc Macià, el grup d'intel·lectuals que seguien la revista *L'Opinió* i uns altres sectors independents del republicanisme català, entre ells els nuclis locals d'Unió Federal Nacionalista Republicana. L'assemblea de la seva fundació va considerar com a principis polítics el reconeixement de la nacionalitat catalana, els drets de l'home i del ciutadà, el de federació amb altres pobles d'Ibèria i la socialització de la riquesa. ERC va ser un

partit que mantenia la tradicional política catalana basada en el catalanisme i el republicanisme en la seva versió federal i la defensa de les llibertats democràtiques. La base social estava formada per la petita burgesia, menestrals, sectors obrers i pagesos.

Durant el procés de la Segona República, ERC es consolidà com a partit polític més important a Catalunya, amb enfrontaments directes amb la Lliga Catalanista de Catalunya, l'altre partit majoritari que atreïa les classes benestants i una bona part dels partidaris del carlisme català. Els principals dirigents d'ERC van ser presidents de la Generalitat: el primer, Francesc Macià, ho fou del 1931 al 1933 i el segon, Lluís Companys, del 1933 al 1940.

ORÍGENS DEL PARTIT REPUBLICÀ FEDERAL A MATARÓ

Tenim poques notícies de l'origen del republicanisme federal a Mataró, però hi ha indicis de la seva presència dins el partit demòcrata en el bienni progressista (1854-56). Aquests indicis, els tenim a partir dels vots en els comicis electorals, en què Francesc Pi i Margall en recull gairebé 300; aquesta dada ens fa pensar que hi havia un sector de la població, entre els que tenien dret a vot, que recolzaven les idees republicanes.⁸

En la Revolució de setembre de 1868 els republicans federals a Mataró van destacar per la seva participació activa en l'aixecament revolucionari i en les reivindicacions republicanes. En les eleccions municipals del 18 de desembre de 1868 es varen organitzar com a forces polítiques el Partit Democràtic Republicà i el Partit Monàrquic Liberal. En aquests comicis, els republicans van guanyar en treure catorze regidors contra els vuit regidors liberals. Durant el Sexenni 1868-74, els republicans continuaren la seva representació important a l'Ajuntament. El 1871 el rei Amadeu de Savoia va visitar Mataró.

El 12 de novembre de 1873, a Mataró, naturalment, també es va proclamar la República, com arreu del país. En l'acte de la proclamació es va llegir un manifest en el qual es reflectia la voluntat d'implantar una República democràtica i federal. L'Ajuntament va estar presidit per l'alcalde Josep Suari i, posteriorment, per Josep Abadal.

En aquells temps, a Mataró, també van haver-hi enfrontaments entre liberals i absolutistes i la ciutat es va veure atacada per grups carlistes, com arreu de l'Estat; per aquest motiu, la ciutat va crear la formació dels Voluntaris de la República, que era un grup armat dissuasiu en contra dels escamots carlistes. Les notícies que tenim sobre les incursions carlistes, les hem tret del diari *El Nuevo Ideal* i són de 20 d'octubre de 1869, 13 de maig de 1873 i 10 de gener de 1875; segons informació de la premsa, en aquesta última hi va haver un enfrontament armat i el balanç va ser d'onze morts mataronins. Cada any, per aquestes dates, els republicans i liberals organitzaven actes en honor als mataronins morts en

defensa de la ciutat; els noms que hem anat recollint del setmanari *El Nuevo Ideal* són Manuel Serra, Josep Santamaria, Joaquim Sala, Francisco Oliver, Bartolomé Teixidó, el capità Salvador Palmarola i el capità de la ronda de Mataró Jaume Ibran. En aquests enfrontaments, els carlistes van ser derrotats per les forces liberals i republicanes de Mataró, reforçades per militars vinguts de Barcelona. El gener de 1893 l'Ajuntament va fer gestions per traslladar les restes de mataronins morts en defensa de les llibertats durant el 1873, i va celebrar un acte d'inhumació de les restes, que van ser enterrades en un panteó costejat per l'Ajuntament. Aquests actes eren de diversa índole, però sobretot de caire cultural; tot i així, el central i més oficial foren les ofrenes florals al monòlit de la plaça de Santa Anna.

A Mataró, el cop d'estat del general Manuel Pavía, que va donar pas al sistema de la Restauració borbònica, va portar molts canvis; un dels més importants va ser el nomenament d'alcalde de Josep Garcia Oliver, com a personatge decidit a defensar la Monarquia i el sistema electoral del bipartidisme. Els primers anys de la Restauració monàrquica a la ciutat es respirava una calma continguda a nivell polític, ja que era impossible que tots els partits polítics poguessin concursar als comicis electorals degut al sistema electoral restringit. Tot i així, els republicans feien activitats de tipus cultural i informatiu a fi de promoure discussions i reflexions entorn del sistema polític imperant.

El 1881, donades les circumstàncies d'obertura de llibertats, els republicans van desplegar un ventall d'activitats entre les quals destaquem un míting al Teatre Euterpe, on varen intervenir Francesc Pi i Margall i Valentí Almirall; els dos van parlar de la conveniència d'enfortir les polítiques republicanes, federalistes i el catalanisme. En el Mataró d'aquell temps hi van haver molts esdeveniments que anunciaven una nova era social i política, en què les forces de pressió començaven a ser les classes populars. En aquest sentit, podem dir que hi van haver diverses vagues a les fàbriques de la ciutat, i que una d'elles va durar tres mesos.

El republicanisme federal de Francesc Pi i Margall es va anar implantant amb força incidència en el Mataró finisecular, sobretot en la petita burgesia menestral i les classes treballadores. Dins el marc del corrent republicà i federal, el grup de Mataró es va distingir per formar part de l'ala més esquerrana del republicanisme català.

Els dirigents locals més significatius en aquell temps van ser Marià Espín, J. Anton Rabella, Josep Abadal (impressor) i Maurici Roca. Els objectius més destacats per la premsa van ser la separació Església-Estat, tot defensant el matrimoni civil i l'enterrament civil; en definitiva, es volia conquerir el dret a exercir amb llibertat els esdeveniments més íntims i socials, en el marc d'un Estat democràtic en què es contemplés la llibertat religiosa. Els dirigents es manifestaven contra la política de quintes i contra la militarització. Com era natural, defensaven una República democràtica en un Estat plurinacional, per tant, estaven en contra de totes aquelles agrupacions polítiques que recolzaven la Monarquia. Quan va esclatar la guerra de Cuba es van manifestar a favor de la independència de les colònies.

En aquell temps, a Mataró, la premsa que transmetia les veus dels diversos grups republicans eren *El anunciador de la Costa*, *El Progreso* i *El Demócrata*. Els republicans federals també tenien els seus òrgans informatius, que eren *La Verdad* (1880-81), *El Ideal Moderno* (1881-1883) o *El Nuevo Ideal* (1883-1908).⁹

El Partit Federal Mataroní es reorganitzà entre 1880 i 1881, seguint la trajectòria del seu líder, Francesc Pi i Margall, amb el nom de Partit Republicà Democràtic Federal. Disposaven d'un casino on es reunien per fer conferències, reunions i també podien gaudir d'actes d'esbarjo. S'hi van acollir diversos sectors de la població, i aquest lloc va esdevenir molt popular i va estar ubicat a la plaça de Santa Anna, centre de la ciutat de Mataró.

A partir del setmanari *El Nuevo Ideal*, constatem que un dels personatges més significatius de finals del segle XIX com a representant del federalisme a Mataró va ser el metge Antoni Franquesa, mentre que la figura de Josep M. Vallès i Ribot fou, després de Francesc Pi i Margall, el líder més significatiu a nivell de Catalunya. En les campanyes electorals se'l convidà diverses vegades a participar en els actes propagandístics, i el setmanari explica amb tot detall l'arribada a Mataró, a l'estació del ferrocarril, el sopar, els actes culturals i els parlaments corresponents. La condició professional d'Antoni Franquesa el va fer molt popular en els sectors de la classe treballadora. Va ser proposat com a candidat a diputat a Corts en diverses ocasions i també va ser president del partit a Mataró.

Els resultats electorals a les eleccions a Corts de març de 1893 donaren la victòria als monàrquics a Mataró i a Arenys de Mar, però els republicans, en les seves valoracions, fan constar l'augment de vots respecte a les anteriors de 1891, ja que aquest any van treure 1.110 vots, i el 1893 en van treure 1.533, per tant, l'augment és visible, però, de totes formes, van guanyar en els dos comicis els monàrquics, que el 1891 van treure 4.408 vots i el 1893 en van treure 3.202.

L'augment de vots dels republicans els va animar a treballar amb més entusiasme per ampliar el seu espai electoral. Dins les llistes republicanes van figurar quatre republicans federals i dos progressistes.

A partir d'aquests comicis, es van intensificar els articles entorn a la formació d'una unió de partits republicans, tal com propugnava Francesc Pi i Margall. Trobem diversos escrits en què participen Josep M. Vallès i Ribot, Francesc Pi i Margall i Nicolás Salmeron, i que en el discurs tracten de la possibilitat de formar un sol partit republicà que possibilités la instauració d'una nova República federal. En aquest últim punt, la discussió radicava en si l'estratègia havia de ser per la via pacífica i parlamentària o bé per la via revolucionària.

També veiem reflectida la idea de la qüestió catalanista, paral·lelament a la configuració de la República federal. Es va plantejant al mateix temps que es configuren les bases i principis d'una possible coalició republicana, i més decididament es plantegen de restablir de nou el sistema republicà i federal. Va ser

en aquesta línia que gairebé es concentraren tots els esforços per determinar com havia de ser aquesta República federal, fins i tot es reflexiona en la possibilitat d'un govern republicà «que englobi Portugal i es pugui arribar a la construcció d'una República Federal Ibèrica». En tots aquests articles es va recollint el treball doctrinal publicat per Francesc Pi i Margall i també per Valentí Almirall.¹⁰

Els republicans federals de Mataró van ser persones molt actives, tant en el pla polític com en la participació social en els esdeveniments més rellevants d'aquells temps. El 28 d'abril de 1893 hi hagué la inauguració del Velòdrom de Mataró, on Josep Abril va intervenir amb un parlament com a representant del partit republicà, i el 1898 participaren en l'organització d'una gran manifestació contra la repressió indiscriminada després d'un atemptat anarquista al carrer de Canvis Nous, durant la processó de Corpus, i van exigir que es revisés el procés perquè es va creure que tots els que estaven presoners (400 persones) no podien ser culpables. Aquest procés va ser conegut amb el nom de Procés de Montjuïc. El setmanari *El Nuevo Ideal* va seguir tot el procés dels anarquistes des de 1896, va publicar manifestos a favor de la seva innocència i a favor que la justícia espanyola fos més transparent. Sembla que els presoners havien estat objecte d'un tracte de violència per poder obtenir declaracions, les quals es creia que s'obstinaven a no voler donar i van estar molt temps a la presó sense celebrar judici. Aquest cas va tenir molt de ressò periodístic, tant a nivell espanyol com europeu, es va discutir a les Corts i hi van haver enfrontaments polítics rellevants.

El 1899 el govern va proposar a les Corts posar el servei militar obligatori, i Francesc Pi i Margall va defensar que l'exèrcit havia de ser voluntari, perquè no era bo obligar nois de les classes populars a passar tant de temps fora i deixar la família sense les seves mans; també defensava els valors de la pau i es mostrava en contra de les guerres. A *El Nuevo Ideal* trobem diversos escrits que reflexionen en aquesta mateixa línia de pensament. També trobem un tema de rellevància en la reforma del sistema educatiu del segon ensenyament; els federals estan en desacord que la religió formi part de les matèries d'estudi i que el llatí tingui més hores de dedicació que les altres llengües. És, també, en aquests temps, que podem llegir en el mateix setmanari opinions sobre la conveniència de regular el treball tant de la dona com dels infants; creuen que abans dels 10 anys no s'hauria d'anar a treballar, i s'hauria de tenir una llei d'ensenyament en què es contemplés la instrucció primària obligatòria i gratuïta. Un altre tema que els federals començaven a demanar va ser el vot femení.

L'any 1900 s'obre amb la Llei de jurisdiccions a causa dels disturbis a Barcelona. Es van produir vagues a les fàbriques de Mataró, la més important va ser el 1902, que va coincidir amb la vaga general de Barcelona i va durar diversos mesos. Els vaguistes van ser recolzats per grups de ciutadans i el setmanari *El Nuevo Ideal* informava periòdicament del seu procés.

Aquest mateix any, a Mataró, el grup socialista ja tenia una presència social important. El maig de 1901 va tenir lloc un miting amb l'assistència de Pablo Iglesias, que va fer un parlament. Segons la premsa, hi van assistir unes sis mil

persones i, entre els assistents, hi havia alguns republicans. També el Centre Català va tenir el seu protagonisme, visitaven la ciutat personalitats com Francesc Cambó. Tot i així, tant els socialistes com els regionalistes no tenien encara cap representant a l'Ajuntament de Mataró.

Els republicans federals locals anaven a remolc de les discussions i divisions internes del partit a nivell nacional. Tal com s'ha dit anteriorment, el 1901, amb la mort de Francesc Pi i Margall, el partit experimentà un retrocés important. El 1905 es va organitzar a Catalunya Solidaritat Catalana, en la qual estaven representats la Lliga Regionalista de Francesc Cambó, Nacionalistes Republicans, El Poble Català de J. Carner, Republicans Independents d'A. Hurtado, Unió Catalanista de Martí i Julià, Republicans Federals de Josep M. Vallès i Ribot, Unió Republicana de Josep Roca i Roca i els carlistes de M. Junyent. En van quedar al marge els dos partits dinàstics, liberals i conservadors, i els republicans de Lerroux, però també uns nuclis de republicans federals de Figueres i Mataró. Entre els republicans que van entrar a Solidaritat Catalana i els que en van quedar al marge, es va desencadenar una onada de retrets espectaculars que van omplir les pàgines del setmanari *El Nuevo Ideal*, i on va participar de manera activa Josep Abril i Argemí. Els atacs a Solidaritat Catalana es basaven en què el pacte amb els carlistes i els de la Lliga no era d'esquerra ni republicà.

El gener de 1907 Josep Abril va ser elegit delegat per Mataró a l'assemblea del Comitè Regional de la Federació de Catalunya; s'havia de votar el pacte dels federals amb Solidaritat, i Josep Abril, d'acord amb el Partit Federalista de Mataró, va votar negativament, i així mateix ho van fer els representants de Figueres. Per aquesta raó, els federals de Mataró sempre van defensar la no participació a Solidaritat Catalana, tot i els inconvenients polítics i socials que els va suposar.

A poc a poc hi va haver un degoteig de republicans d'Unió Republicana i dels republicans federals de Mataró cap a Solidaritat Catalana. Des de les organitzacions de joventut també s'experimentà el mateix fenomen, fins que el 31 de maig de 1907 es va constituir la Junta de Solidaritat Catalana a Mataró formada per les organitzacions polítiques Associació Nacionalista, Joventut Carlista, Centre Autonomista Republicà i Republicans federals Solidaris. El 16 d'agost de 1907 a Mataró va tenir lloc un míting de Solidaritat Catalana que va ser molt accidentat; hi van intervenir personalitats carlistes, que en els seus parlaments van tractar d'antisolidaris i d'assassins els republicans federalistes que no havien entrat a Solidaritat, i hi va haver tants aldarulls entre el públic que va haver d'intervenir la guàrdia civil.

Durant l'any 1907 i bona part del 1908 els republicans de Mataró, tant els federals com els d'Unió Republicana que no estaven a Solidaritat Catalana, van veure restringit el seu poder, i el setembre de 1908 una bona part dels militants dels dos partits van decidir fusionar-se amb el Partit Republicà Radical. Al cap de poc temps hi va haver una renovació a l'interior del Partit Radical de Mataró i es va nomenar Partit Federal Democràtic i Radical. Aleshores, un sector del Partit Republicà

Federal, junt amb les joventuts del partit –fundades el 1902– no van acceptar la integració i van fundar un nou i efímer partit federal el 14 de març de 1909. A Mataró es va fer la unificació a nivell oficial l'agost de 1908, sota la presidència de Josep Abril i Argemí. Aquestes informacions ens les comunica el setmanari *El Nuevo Ideal*, que va seguir com a portaveu dels republicans federals i radicals; ens explica que el 6 de gener de 1911 el Centre Republicà Federal i Radical de Mataró va acordar l'ingrés de ple al Partit Radical d'Alexandre Lerroux, perquè consideraven que era l'única garantia política per arribar a portar un govern de la República a Espanya, i així poder aplicar el programa federal de Francesc Pi i Margall...

Tal com hem dit, *El Nuevo Ideal* es va convertir en el portaveu d'aquesta unió republicana. En aquesta època trobem diferents articles que polemitzen amb altres diaris en la qüestió del catalanisme. Era natural que els grups nacionalistes o catalanistes critiquessin aquesta fusió, ja que van passar de defensar la República federal a defensar el programa del Partit Radical, que, tot i que es va fer molt popular entre els treballadors i les classes populars, era molt evident la seva postura centralista. Tot i així, mai no van abandonar les idees federalistes i van celebrar amb diversos actes la commemoració del programa de Pi i Margall, però sabent com va actuar el Partit Radical i els seus postulats polítics, no deixa de semblar-nos incongruent, si més no en el concepte d'Estat.

Pel que informa *El Nuevo Ideal*, sabem que l'octubre de 1908 els carlistes van organitzar un aplec a Canet de Mar. Aquest acte va estar sota l'empara de les forces d'ordre públic ja que, segons ens explica el setmanari, hi va haver un gran desplegament de militars. Els carlistes anaven uniformats i armats, i en arribar a l'estació del ferrocarril van cridar insults als republicans que no eren de Solidaritat, i tiraren envasos de vidre damunt el cap de les persones que estaven a l'andana de l'estació. La gent, en veure's agredida, va contestar tirant-los pedres, i hi va intervenir la guàrdia civil. A la tornada de l'aplec van passar per Mataró i també van baixar del tren. Volien anar al Centre Republicà Antisolidari, però els ho van impedir; els carlistes van disparar la gent i, com a resultat, hi va haver diversos ferits i un mort, Eduard Sola, que no pertanyia a cap organització política. Aquest fet va portar una campanya de crítiques per part dels federals contra el govern Maura i Solidaritat Catalana, ja que els oferien el seu recolzament. Al cap de dos anys es va fer un acte commemoratiu d'aquest fet i en contra dels carlistes.

Els articles entorn dels temes religiosos cada vegada fan més palès el sentiment anticlerical, sobretot ataquen les subvencions a l'Església per part de l'Estat i defensen un Estat laic. També trobem articles que fan referència a una actitud pro obrerista, que sembla com si competissin en l'emergent partit socialista que a Mataró començava a destacar en la classe treballadora. En aquest context, trobem la participació de Josep Abril amb articles al setmanari *El Nuevo Ideal*.

El setmanari va estar suspès de juliol a novembre de 1909, amb motiu dels fets de la Setmana Tràgica a Barcelona, que també van tenir el seu ressò a Mataró. Quan va tornar a ser permès el contingut dels seus articles, en general exaltava la figura

de Francesc Ferrer i Guàrdia i acusaven el govern de la gran repressió indiscriminada. Tenim notícia que Josep Abril i Argemí va escriure un llibret sobre els fets de la Setmana Tràgica a Mataró, i *El Nuevo Ideal* en va fer propaganda en commemorar l'any dels fets de la Setmana Tràgica. El llibre es titula *La Revolución de Julio de 1909 en Mataró*.

Els fets de la Setmana Tràgica a Mataró van suposar, entre altres coses, el tancament de l'Escola Racionalista de l'Ateneu Obrer i que tretze presos ingressessin a la presó de Mataró i passessin per un consell de guerra oficialitzat a la localitat. El fiscal va demanar l'absolució per a tots.

A principis de 1910 va començar una campanya contra l'ensenyament laic, que va ser contestada tant pels socialistes com pels republicans. Durant aquest mateix any, Josep Abril escriu una sèrie d'articles a favor de l'escola racionalista i demana que es construïxin a Mataró escoles d'aquest tipus. Al cap de pocs dies, ja hi ha un grup de ciutadans que li donen recolzament. El Centre Republicà Federal i Radical organitza diversos actes en aquest sentit, el més significatiu dels quals és la conferència d'Àngela López de Ayala sobre l'ensenyament racionalista. Tots els actes van ser liderats per Josep Abril. Durant el gener de 1911 es va constituir una junta de l'Agrupació Pro-ensenyament Racionalista, en la qual també participava Abril. El 1911 Llopart figura com a president i J. Abril com a tresorer, i el 1916 J. Abril consta ja com a president.

Les eleccions generals de 1910 a Mataró van comportar una campanya molt activa, els republicans federals van mobilitzar tots els seus recursos a favor del seu candidat, Santiago Estapé Pagès, que representava la Coalició Republicano-socialista, enfront dels liberals, que concursaven amb el suport de conservadors i regionalistes i que presentaven com a candidat el liberal Maristany. En aquestes eleccions va guanyar la Coalició Republicano-Socialista amb 2.534 vots, contra els 1.732 de l'altra coalició.

L'any 1910, amb el govern de José Canalejas Méndez, es van aprovar unes lleis que no afavorien els ordes religiosos. Aquesta política va desplegar unes fortes crítiques, per part de diaris i revistes clericals de Mataró, que van ser contestades pels anticlericals, concretament els socialistes i republicans; en aquesta línia va participar *El Nuevo Ideal* i Josep Abril, entre altres. Però no tot va acabar amb crítiques per escrit, uns i altres van organitzar actes públics, aplecs... a tota la comarca del Maresme.

El mes de maig de 1911, a través del setmanari *El Nuevo Ideal*, ens assabentem que una altra vegada els carlistes han tornat a sembrar el pànic i assassinar persones a Sant Feliu, Cardedeu, Granollers, Igualada,... No especifiquen la quantitat de morts, però durant uns dies els seus articles critiquen els atemptats.

L'abril de 1912 hi va haver un judici a l'Audiència Provincial de Barcelona, contra dotze republicans de Mataró acusats dels fets ocorreguts el 21 d'octubre

de 1911, que fan referència a uns enfrontaments que hi va haver a la sortida d'un míting al centre socialista, en què va perdre la vida un ciutadà, que, pel que sembla, no hi tenia res a veure, anomenat Emili Nonell. Els republicans neguen totes les acusacions i culpen els nacionalistes, que van actuar de deladors per conveniències polítiques. En definitiva, Josep Abril escriu un article sobre el tema, que està en la línia de considerar una infàmia el fet que republicans haguessin de patir presó tot i ser innocents. Finalment, en el judici se'ls va considerar innocents per manca de proves, tot i figurar com a testimonis acusadors set persones, i els van posar en llibertat.

L'any 1912, en *El Nuevo Ideal* trobem diversos articles a favor del cooperativisme, que denoten la convergència dels republicans amb el cooperativisme emergent d'aquesta època. El setmanari també ens informa de la celebració anual d'un banquet de «Promiscuació» a la fonda Pepín amb motiu del dijous Sant, com a manifestació anticlerical, en el qual assisteixen nombroses persones i no només del cercle republicà.

El novembre de 1912, amb l'assassinat de José Canalejas, es publicaren un seguit d'articles que manifestaven el rebuig al terrorisme i exaltaven la personalitat del polític i la seva obra.

El 1913, amb motiu de la Guerra del Marroc, es va fer una campanya en contra i es van escriure diversos articles a favor de la pau i l'acabament de la guerra, argumentant que només servia per afavorir els interessos d'algunes persones benestants i en la qual perdien la vida fills de famílies humils que no hi tenien res a veure. L'acte més concorregut va ser el juliol d'aquest mateix any, en el centre republicà.

El 1914 va començar la Guerra Europea, i el setmanari se'n va fer ressò en tots els seus exemplars, fins al seu acabament. En aquest enfrontament bèl·lic, el Partit Republicà va apostar per França i en contra d'Alemanya. Hi va intervenir amb molta assiduitat Vicenç Barbena amb la publicació de poemes i escrits, i també Josep Abril, entre altres.

El 1917 hi va haver el Consell de Guerra contra Francisco Largo Caballero i altres persones, i el setmanari va llençar una campanya pro-amnistia, en la qual va participar Josep Abril amb els seus escrits a favor dels detinguts, del dret d'expressió i en contra de la censura militar. Aquest fet està emmarcat dins l'agitació i la crisi de 1917 i es prorrogarà els anys 1918 i 1919. Tant a Mataró com a Barcelona, i altres centres industrials de Catalunya, hi va haver vagues per la inestabilitat dels salaris i per la pujada de preus dels aliments. En aquesta línia destaquem les vagues del tèxtil, que, per manca d'energia elèctrica, feia temps que només podien treballar tres dies a la setmana, i per aquest motiu van fer una manifestació demanant treball tots els dies, la baixada dels preus de productes de consum i dels lloguers de les cases. També destaquem el cas de Lluís Bellatriu, que va estar dos mesos a la presó acusat de coacció per haver convidat els seus companys pagesos a secundar la

vaga general al poble d'Argentona. Bellatriu escriu al setmanari demanant que lluitin per la justícia dels qui, com ell, van secundar la vaga i estaven a la presó, però també explica que la culpa de la seva detenció és del cacic d'Argentona, «comerciante y acaparador de voluntades de un rebaño borreguero, almacén de luchas electorales y sucursal de chanchullos administrativos». Va ser alliberat pocs dies abans del Nadal de 1917.

Entre 1918 i 1919 destaquem els articles entorn del nacionalisme i l'autonomia per a Catalunya. El Partit Republicà Federal i Radical de Mataró organitzà un míting al teatre Clavé, en el qual van assistir com a oradors els polítics Francesc Macià i Manuel Serra i Moret. En aquest marc, Josep Abril escriu diversos articles on es pronuncia a favor del concepte d'autonomia de Pi i Margall, basada en el pacte i en la solidaritat, i critica els nacionalistes que es limitaven a manifestacions folklòriques, «l'autonomia no és anar amb espadenyes i barretina, és lluitar al costat dels desfavorits i a favor de la llibertat i les lluites socials per millorar les condicions de vida dels treballadors catalans».

A partir del 1918 el setmanari canvià de format per la manca de recursos econòmics, fins que va desaparèixer, el febrer de 1919. Segons F. Costa, hi ha notícies que fan referència a una possible publicació l'1 de setembre de 1923, i que l'últim número, a causa de la censura del dictador Primo de Rivera, va ser el 10 de novembre de 1923.

El 1930 els republicans federals de Mataró van treure un setmanari anomenat *Llibertat*. Aquest mateix any el Centre Republicà Federal de Mataró busca la unió amb altres forces republicanes i catalanistes per unir esforços i tenir més presència a la ciutat, i que es pugui presentar com a alternativa a uns possibles comicis després del buit de poder que va representar la dictadura. El 1930 coincideix amb la Conferència d'Esquerres, que perseguia una fusió de partits entorn de les bases republicanes i catalanistes en un Estat democràtic. El CRF de Mataró va assistir als actes i discussions de la Conferència d'Esquerres i el resultat va ser l'adhesió dels republicans federals de Mataró. Pocs mesos més tard, es va formar Esquerra Republicana de Catalunya, de la qual van formar part.

JOSEP ABRIL I ARGEMÍ COM A REPRESENTANT DEL REPUBLICANISME FEDERAL A MATARÓ

Josep Abril i Argemí va néixer a Santa Maria de Palautordera el 1869. Va ser el cinquè fill d'una família de deu germans. Ell i la majoria dels seus germans van emigrar de les zones rurals a zones més industrialitzades; primer, va anar a Granollers, on va aprendre l'ofici de sabater, i, posteriorment, a Mataró, on es va instal·lar al carrer de Sant Sadurn i després al carrer de Sant Josep. Es va casar el dia 4 d'abril de 1893 amb Josefa Catarineu i Tapias i van tenir tres fills. Va enviuadar el 17 de juny de 1910 i, posteriorment, es va casar amb una exmonja anomenada Neus Sánchez i Rodríguez, amb la qual va tenir dos fills.

Des de molt jove es va sentir atret per les qüestions socials i polítiques. Dins l'ambient de Mataró de finals del segle XIX, es va sentir captivat per les idees republicanes i federalistes de Pi i Margall.¹¹ Per informacions del seu entorn familiar, sabem que escrivia a diferents periòdics de la premsa mataronina i, pel que hem pogut comprovar, tenim constància d'articles seus en *El Nuevo Ideal* i de col·laboracions en el *Boletín del Ateneo Obrero de Mataró*. Dins aquesta faceta d'escriptor, coneixem la publicació del seu primer llibre, *Colección de Diálogos*, amb pròleg d'Antoni Franquesa, que tenia setanta pàgines i contenia vint-i-dos diàlegs i que, prèviament, ja havia publicat al setmanari *El Nuevo Ideal*. Aquests diàlegs tracten d'un protagonista anomenat *Nono*, que conversa amb una altra persona de temes diversos d'actualitat, on tenen cabuda una sèrie de reflexions, a vegades de tipus filosòfic, entorn de les creences i supersticions antigues, la forma d'Estat ideal, la separació Església-Estat, el paper de l'Església a la societat, les desigualtats socials i, en especial, l'educació en la ciència i en el raonament...

D'aquest llibre, se'n fa una petita ressenya al setmanari *El Nuevo Ideal* el 21 de setembre de 1906. Tal com hem dit, també va escriure un llibret dels fets de la Setmana Tràgica a Mataró (1909). En els articles que hem pogut consultar, queda palès el seu desig a millorar la societat en el sentit de potenciar valors d'igualtat i fraternitat, i també de millorar les condicions laborals dels treballadors i l'educació dins un marc de convivència democràtica; en aquest sentit, aposta per l'escola racionalista i laica de la seva època, la qual cosa fa pensar en una persona culta, que havia llegit molt, en definitiva, un autodidacte que, tot i les limitacions institucionals i econòmiques, va saber treure rendiment de les possibilitats que li oferia la societat del seu temps.

Tenim constància que va entrar a formar part del PRDF l'any 1889, segons un article publicat per ell mateix al setmanari del partit, en ocasió de la mort d'Antoni Franquesa. La primera vegada que veiem que va formar part del Comitè va ser el mes de maig de 1892; va ésser elegit vocal en unes eleccions parcials al Comitè del Partit Republicà i Federal de Mataró, quan va ser president Epifani Guilà. Els membres que formaven el Comitè es renovaven cada any de manera parcial, però, per raons que desconeixem, van tornar a renovar alguns càrrecs, al cap de dos mesos, entre ells el del president, que va ser Joaquim Colomer, i Josep Abril va continuar com a vocal. L'any 1893 continuà com a vocal i el mes de juliol del mateix any figurà com a comissari del seu partit en la inauguració del Velòdrom, on va fer un parlament, juntament amb altres personalitats destacades de la ciutat. El mes de desembre de 1893 va ser elegit president del Comitè, que va quedar configurat de la manera següent:

President:	Josep Abril i Argemí
Vicepresident:	Josep Cabot i Pruna
Tresorer:	Jaume Reverter i Paradedà
Comptador:	Vicenç Miquel i Guarro
Secretari:	Josep Faura i Bernis ¹²

L'any 1894 el president del Comitè va ser Antoni Franquesa, personatge molt popular, com hem dit anteriorment, ja que era un metge de molta vàlua i la gent el tenia en gran estima. De totes maneres, al cap de pocs dies de no constar com a president, en un acte en honor a les víctimes de la guerra contra els carlistes, Josep Abril va representar el seu partit al costat de Franquesa.

Durant els anys 1895 i 1896 Josep Abril va tornar a ser vocal sota la presidència de Simó Barnet, i el 1897 també ho va ser, amb Josep Torres com a president; aquest mateix any, concretament el mes d'abril, es va inaugurar el Casino republicà a Mataró. No tornem a trobar-lo com a vocal fins al 1902, sota la presidència de Josep Cabot Olivera.

En aquest moment, segons la premsa mataronina, hi ha una forta polèmica entre els republicans federalistes al setmanari nacionalista *Sol-eixent*. També comencem a llegir que el mes de març de 1903 va venir Alexandre Lerroux al teatre Euterpe i va estar convidat per les Joventuts Republicanes Federalistes de Mataró, recentment organitzades.

El mes d'abril de 1903 Josep Abril torna a figurar com a membre del comitè del seu partit, i en l'acte electoral en què Antoni Franquesa es va presentar com a candidat a Corts, va ser J. Abril qui el va presentar en un acte públic a Mataró. En aquestes eleccions van guanyar els monàrquics. Al cap de pocs mesos, concretament a l'octubre, el PRDF i el Partit d'Unió Republicana van organitzar un acte comarcal que va estar presidit per Josep M. Vallès i Ribot i Alexandre Lerroux, ambdós diputats a Corts. Aquest acte, el podríem emmarcar dins l'ambient d'aproximació entre partits republicans donades les circumstàncies de disgregació entre el republicanisme català, qüestió que els fa replantejar la unió, sobretot per eficàcia electoral. Tot i així, a finals de 1903, el Partit Republicà Radical de Lerroux ja tenia un grup format a Mataró i un setmanari com a portaveu titular, *La República*.

El juny de 1904 Josep Abril feia un parlament amb motiu de la celebració del desè aniversari del programa de Pi i Margall, i el novembre del mateix any va passar a ser director del setmanari *El Nuevo Ideal*. Durant aquest any va escriure molts articles en els quals expressava la seva forma de pensar en diversos àmbits, tant doctrinals com de costums, tant ens podia parlar de les tradicions de la festa de la nit de Sant Joan com de la Loteria, de l'educació, de la religió, de la salut, del treballador, de les crítiques al centralisme del govern. Observem que acostumava a assistir a tots els enterraments civils, com a acte solidari a l'expressió d'aquest dret i de la llibertat de consciència.

Tal com hem dit anteriorment, l'any 1906 Josep Abril va ser elegit representant dels republicans federals de Mataró per l'assemblea del Comitè Regional dels Federalistes de Catalunya, on es va discutir la conveniència de participar amb la formació de Solidaritat Catalana. Aquesta actuació la va fer amb tot el seu convenciment, i va haver de defensar la seva postura amb molta fermesa, no només a l'Assemblea Regional, sinó també contestant les nombroses crítiques dels diversos partits de la comarca del Maresme.

L'octubre de 1908, tal com hem fet constar anteriorment, Josep Abril va ser president del nou Partit Republicà Demòcrata Federal i Radical a Mataró. També destaquem el paper dirigent de J. Abril a favor de l'ensenyança racionalista, i posteriorment la constitució de l'associació a Mataró d'aquest sistema educatiu i el seu paper en la junta directiva d'aquesta entitat.

El juliol de 1912 Abril va tornar a ser elegit president del seu partit, però, tot i que no tenim prou informació, constatem que hi va ser durant poc temps, ja que el 1913 ja no hi consta. Durant els anys 1918 i 1919 torna a constar com a president, i no tenim més informació, ja que que el setmanari acaba la seva publicació, almenys pel que podem constatar en les fonts de l'Arxiu Municipal, de la Biblioteca Laietana i la informació que ja hem citat de l'estudi de F. Costa.

JOSEP ABRIL I ARGEMÍ COM A REPRESENTANT DEL SEU PARTIT A L'AJUNTAMENT DE MATARÓ

Durant el període de la Restauració borbònica, els dos partits majoritaris que van dirigir la política de Mataró foren el Partit Conservador i el Partit Liberal. El Partit Republicà Federal sempre va intervenir en la política municipal, unes vegades des del mateix equip de govern i altres en l'oposició. El Partit Liberal quasi mai es va presentar sol, unes vegades ho va fer amb els republicans i quan aquests pactaven amb les forces més d'esquerres ells pactaven amb els conservadors.

Tanmateix, el Partit Republicà va concursar en els comicis municipals des dels seus orígens; la primera vegada que en tenim constància va ser el maig de 1879, on va participar en la candidatura de liberals, republicans històrics i republicans federals. En aquests temps, sempre va anar junt amb els liberals que, tot i ser monàrquics, convergien en el seu intent d'anar contra el caciquisme i l'absolutisme conservador dels carlistes. A partir de 1909, segons els pactes, o bé s'aliaven amb els socialistes o amb els liberals progressistes, o també amb els autonomistes, la qüestió era tenir presència al govern de la ciutat.

Josep Abril, des de molt aviat, va participar com a candidat pel seu partit en les eleccions municipals, i sabem que va ser elegit *concejal* de l'Ajuntament els anys 1899, 1901, 1902, 1904, 1905, 1906, 1909, 1910, 1911, 1913, 1920, 1922 i 1923. En la seva tasca de representant del partit a l'Ajuntament defensa diverses qüestions, i en ressaltarem algunes. L'any 1902 els republicans van votar en contra de les festes en honor de la coronació del rei Alfons XIII, i també de la presència dels regidors a les festes religioses; aquest tema es donava de forma periòdica durant els actes religiosos de l'any, tant per Setmana Santa com per Corpus, etc., i durant els anys que els republicans estaven representats al govern municipal sempre es van manifestar contraris a participar-hi. El 1904 Josep Abril demanà al govern municipal que contractés persones en atur per arranjar els carrers i obres públiques, més endavant, en nom del seu grup polític, va presentar una proposició per a l'abolició de l'impost sobre el consum. El 1910 els republicans van demanar escoles racionalistes i Josep Abril, com ja sabem, en va ser un ferm defensor.

Durant l'època de vagues a Mataró, des de l'Ajuntament els republicans i Josep Abril entre ells, sempre van optar per la defensa dels drets dels treballadors i per mirar de fer d'intermediaris entre les patronals i els treballadors, a fi de posar pau al conflicte a favor d'aquests.¹³

El cop d'estat de Primo de Rivera va pretendre allargar la vida a la Monarquia restauracionista i no incloïa cap programa d'actuació municipal. Pel que fa als ajuntaments, constituïts legalment després de la darrera consulta de 1922, foren automàticament suspesos en virtut d'un Reial Decret del 30 de setembre de 1923, que manava substituir alcaldes i regidors electes per altres que procedissin de classes adinerades o contribuents més importants. L'alcaldia va ser ocupada per Joaquim Boter Martí.

A partir del 14 d'abril de 1931, els problemes pendents des de molts decennis anteriors havien de plantejar-se de bell nou, i resoldre's en un marc polític renovat, tant en les institucions de l'Estat com en les estratègies partidistes i la política municipal. En aquests comicis, a Mataró, les forces republicanes es van unir per presentar una candidatura comuna, que va estar constituïda pel Centre Republicà Federal, adherit a ERC, Agrupació Socialista, adherida al PSOE, i Acció Catalana Republicana, i van presentar-se amb el nom de Coalició Republicana Socialista, gaudint del suport de la major part dels anarcosindicalistes i d'una bona part de la població que esperava un canvi. Van competir amb una coalició moderada anomenada Candidatura Administrativa, i s'hi van presentar personalitats que havien estat a l'Ajuntament en el període de la dictadura.

El resultat va ser netament a favor de la candidatura republicana socialista, i va ser com Josep Abril i Argemí va esdevenir alcalde de Mataró. Durant el seu mandat es van llançar projectes innovadors entorn a obres públiques, com un nou mercat cobert, nous centres escolars, la construcció d'habitatges amb la protecció de l'Ajuntament, la construcció d'un nou cementiri laic i obres d'urbanització per al desviament de les aigües. A nivell social, hi va haver la voluntat política de fer accions a fi de pal·liar l'atur obrer, però va ser del tot insuficient, ja que va ser un dels problemes més importants d'aquest període.

El govern no va estar exempt de problemes. El primer contratemps que hi va haver va ser perquè tant els socialistes com els republicans, pressionats pels sindicats i especialment pels anarcosindicalistes, no volien que les forces conservadores participessin en el govern municipal, i aquestes, per la seva part, no van voler assistir a la investidura del nou govern ni de l'alcalde. Aquesta controvèrsia va portar moltes discussions en el si del govern municipal, en què Acció Catalana Republicana considerava que en el marc d'una democràcia s'havia d'acceptar que la Coalició Administrativa podia participar com a grup d'oposició. Aquest problema no va afectar només la classe política, sinó que va estar en boca de la ciutadania més sensibilitzada en la política de la ciutat, i els diaris de les diferents organitzacions polítiques o entitats culturals comentaven la qüestió, uns en contra del govern i altres a favor.

Aquesta situació va enrair l'ambient de convivència política, fins al punt que van haver de decidir l'abandó del govern. És evident que no va ser l'únic problema, ja que n'hi va haver de tota mena, entre els quals les Lleis de laïcitat de la societat, que van enfrontar catòlics i anticlericals i van despertar passions, tant per un costat com per l'altre; també hi va haver problemes dins el moviment obrer, i un gran etcètera que va tenir el punt culminant en l'octubre de 1934, quan hi va haver una forta repressió i a Mataró, com a altres poblacions de Catalunya, molts dels seus líders més significatius van anar a la presó, entre ells, Josep Abril.

En les eleccions de febrer de 1936 Josep Abril va formar part de la candidatura del Front Únic d'Esquerres i va ser regidor de l'Ajuntament en el primer temps de la guerra civil, on va haver de substituir sovint l'alcalde Salvador Cruixent. El 1937 va ser nomenat fiscal al jutjat de Mataró i al cap de poc temps va ser destinat com a comissari municipal al poble de Dosrius, fins a l'acabament de la guerra.¹⁴

Al final de la guerra no va voler exiliar-se perquè considerava que no havia fet cap mal. El 2 de febrer de 1939 el van detenir i va ingressar a la presó de Mataró, i el dia 27 de febrer va ser traslladat a la presó Model. El 7 de març es va celebrar el Consell de Guerra amb la trista sentència de pena de mort. El van acusar de sortir al balcó de l'Ajuntament per acomiadar la columna Malatesta i haver dit que ja s'havia fet justícia, referint-se a la mort del doctor Samsó, i també de ser l'inductor de les cremes d'esglésies i assassinats comesos el mes de juliol a Mataró. Els testimonis acusadors eren representants del poder polític en aquell moment a la ciutat, i els qui, amarats per l'ambient de victòria i de justícia mal entesa, van voler fer desaparèixer els líders més carismàtics de l'esquerra política.

Josep Abril negà les acusacions, i es van portar proves, com una còpia del diari *Llibertat*, en què va quedar palès que, qui va formular la frase referent al doctor Samsó no va ser Abril, sinó una persona de la CNT; aquest full del diari encara roman en l'expedient. Abril va explicar que quan ell va acomiadar la columna Malatesta encara no s'havia assabentat de la mort violenta del doctor Samsó. Tot va ser inútil, ja que el propòsit era aniquilar-lo. El 17 de març de 1939 el van lliurar al piquet d'execució i va morir afusellat al camp de la Bota de Barcelona.¹⁵

Margarida Colomer i Rovira
Historiadora

NOTES

- 1.- LEANDRE COLOMER, *Catalunya i el Federalisme*, Ed. EUMO (Vic 1991), 148.
- 2.- ISIDRE MOLAS, *Diccionari dels Partits Polítics de Catalunya s. xx*, Ed. Enciclopèdia Catalana (Barcelona 2000), 270.
- 3.- J.B. CULLA, A. DUARTE, *La premsa republicana*, Ed. Diputació de Barcelona, 15.
- 4.- COLOMER, *Catalunya*, 149.
- 5.- MOLAS, *Diccionari*, 273.
- 6.- MOLAS, *Diccionari*, 274-76.
- 7.- MOLAS, *Diccionari*, 276.
- 8.- FRANCESC COSTA I OLLER, *Mataró Revolucionari*, Ed. La Rambla (Mataró 1989), 180.
- 9.- F. COSTA, *La premsa a Mataró (1820-1980)*. Premi Iluro 1981 (Barcelona 1982), 86-118.
- 10.- Estudi inèdit sobre el republicanisme a Mataró, de Margarida Colomer Rovira, amb motiu d'un treball en els cursos de doctorat a la Universitat Autònoma de Bellaterra el 1990.
- 11.- Informació extreta d'una entrevista feta per Margarida Colomer als seus familiars el febrer de 1989.
- 12.- Sabem que no hi consten els vocals, però les dades són extretes del setmanari *El Nuevo Ideal*, i no en dóna més de les que hem fet constar.
- 13.- Aquesta informació l'hem extreta del setmanari *El Nuevo Ideal* i dels documents de l'Arxiu Municipal GOB. Central 110.
- 14.- Arxiu Tribunal Militar núm. 3 de Barcelona. Sumari 3.582. ANC, Expedients de la presó Model de Barcelona.
- 15.- Arxiu Tribunal Militar núm. 3 de Barcelona. Sumari 3.582.

CERTIFICACION LITERAL DE INSCRIPCION DE DEFUNCION (1)

Sección 3ª.-
 Tomo 158-7.-
 Pág. - - - -
 Folio 267 vt.

REGISTRO CIVIL DE BARCELONA
 Provincia de

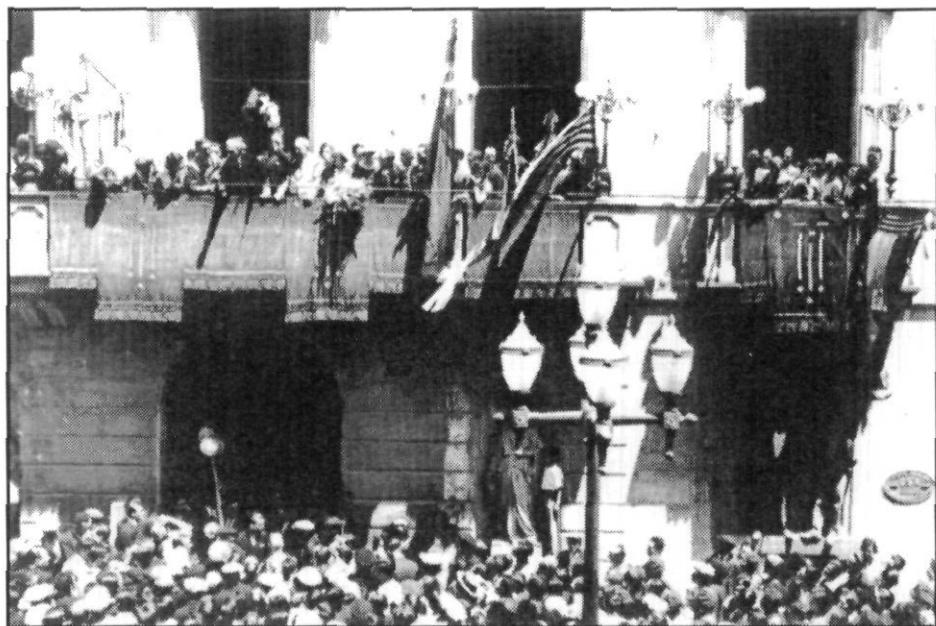
El asiento al margen reseñado literalmente dice así: "Número 407.- Nombre y apellidos José Abril Argemí.- En Barcelona (Cataluña), provincia de Lérida, a las diez y cuarenta minutos del día diez y siete de marzo de mil novecientos treinta y nueve.- III año Triunfal, ante D. Andrés Algueró e Ugarrise, Juez municipal, y D. Francisco de A. Condorinas Nolla, Secretario, se procede a inscribir la defunción de D. José Abril Argemí, de edad setenta años, hijo de D. José y de Doña María, domiciliado en se ignora, de profesión y de estado se ignora, falleció en el Casco de la Bota, el día de ayer, a consecuencia de enfermedad interna, según resulta del oficio recibido, y su cadáver ha de recibir sepultura en el Cementerio del Sud-Oeste.- Esta inscripción se practica en virtud de lo mandado por el Juzgado Especial de Ejecuciones con oficio de ayer que queda archivado consignándose además que se ignora el testador, habiéndose presenciado como testigos D. Ismael Boada, y D. Camilo Palmé, mayores de edad y vecinos de esta Hospital del y A. Virgen Montserrat, G.- Lenda esta acta, se sella con el del Juzgado y la firma del señor Juez, los testigos, de que certifico. En las firmas y el sello del Juzgado."

[Handwritten signature]

Certificat de l'afusellament.

Casat en segones núpcies amb Neus Sánchez i els seus dos últims fills.

Visita de Francesc Macià a l'Ajuntament de Mataró i pujant la Riera.